

С. М. СМІРНОВА, В. Н. СМІРНОВ, А. В. СИНЕГУБКА
Николаев

СЕЗОННАЯ СПЕЦИФИКА ДЕТСКОЙ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ ЛЕНИНСКОГО РАЙОНА ГОРОДА НИКОЛАЕВА

Проанализирована динамика регистрации детской заболеваемости Ленинского района г. Николаева за период 2009–2013 гг. Доля объемов детской заболеваемости по нозологическим формам стабильна в течение пяти лет и демонстрирует подавляющее большинство болезней нервной системы (28%) и болезней эндокринной системы (20%).

Перспективы дальнейших исследований направлены на анализ количественных характеристик заболеваемости детского населения и применения полноты и достоверности получения информации для дальнейших разработок профилактических мероприятий.

Ключевые слова: детская заболеваемость, медико-статистические данные.

Стаття надійшла до редколегії 30.03.2015

УДК 551.582:504.44(477.72)

С. В. СУШКО, Ю. Г. ДМИТРУК

м. Миколаїв

О. І. НАКОНЕЧНИЙ

м. Дніпропетровськ

КЛІМАТИЧНІ ТА ЕКОЛОГО-ЛАНДШАФТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУХО-СТЕПОВОЇ ПІДЗОНИ СТЕПІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В УМОВАХ ЇХ АРИДИЗАЦІЇ

Відображені результати початкового етапу досліджень біокліматичних та ландшафтно-ценотичних характеристик степової зони Північно-Західного Причорномор'я, як ариени формування мозаїчних агроценотичних комплексів змішаного природно-агрогенного генезису. Рекомендовано диференціювати в якості сухо-степової підзони лише територію півдня межиріччя Дністра-Дніпра. Незважаючи на незначні негативні кліматичні зміни сучасного періоду, за показниками зволоження, сезонних і багаторічних температур, в порівнянні з аналогічними даними 60-х років минулого століття, достовірні зміни меж сухо-степової підзони відсутні.

Ключові слова: екологія Північно-Західного Причорномор'я, ландшафтно-кліматичні підзони Степу, кліматично-ценотичні області.

Постановка проблеми. Причорноморський степовий масив в своїх первинних межах охоплює території, які зараз майже повністю розташовані в адміністративних межах Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, поєднуючи при цьому інтразональні ділянки, значно відмінні від «класичного» зонально-степового комплексу (дельтові зони Дунаю, Дністра та Дніпра, Буджакська низовина, зона Олешків). Незважаючи на певну схожість кліматичних умов Причорноморської зонально-степової смуги, досить помітна різноманітність цих умов у межах окремих ділянок дозволяє виділення на її території декількох основних кліматичних областей (рис. 1).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наведена на рис.1. схема розташування

кліматичних областей причорноморської степової зони відповідає умовам середини минулого століття [1, 2]. Вздовж узбережжя моря і до 40–50 км вглиб розташована вузька смуга чорноморської кліматичної області. Знаходячись під визначальними впливом морських вітрів, клімат цієї області влітку відповідає майже субтропічними умовами, але є у край посушливим. Середні температури липня сягають +27–30 °С (максимальні +38–40 °С), а сума річних опадів складає лише 260–290 мм.

Більш об'ємною є степо-аридна кліматична область, розташована на північній межі приморської рівнини, між узбережжям і степовим масивом. Характеристики її перехідні від прибережної кліматичної області до

типово степової, але також носять явно виражений приморський характер.

Найбільшу площу має область типового степового клімату з вираженими ознаками континентальності. Умови цієї кліматичної області, де опади сягають 450–550 мм, більш сприятливі для вегетації рослин та існування тварин, взимку існує стабільний сніговий покрив. Південна межа її проходить по лінії Болград–Паланка–Березівка–Вознесенськ–Баштанка–Берислав, Північна межа сягає лінії Котовськ–Первомайськ–Кіровоград, за межами якої розташована зона Лісостепу.

Незважаючи на досить значний обсяг антропогенного освоєння Причорномор'я, максимального рівня процес трансформації степів у агроландшафти набув саме у другій половині минулого століття, призвівши до корінної ломки зональних екосистем. Їх зміни відбувались на фоні аридизації клімату всієї євразійської смуги степів, що в комплексі з антропогенним тиском супроводжувалось суттєвими перетвореннями біоценозів, які до наявного часу не набули стабільності.

Постановка завдання. Метою даної роботи було дослідження щодо оцінки обсягів еколого-кліматичних змін території Північно-Західного Причорномор'я, як зони існування мозаїчно структурованих степо-польових агроценотичних комплексів.

Матеріали та методи досліджень. Для досягнення даної мети був обраний метод порівняльного узагальнення ключових показників умов функціонування степових і степо-польових біоценозів за період з 1961 року по наявний час.

Основні матеріали для проведення аналітичних узагальнень були накопичені при польових дослідженнях сучасної території Північного Причорномор'я. Облікові маршрути по даній території передбачали комплексний характер фіксації умов і параметрів середовища, а також обстеження наявних фіто-і фауністичних угруповань.

Восени-взимку 2014/2015 рр. дослідження були сконцентровані виключно на обстеженнях приморської сухо-степової області причорноморських степів. Виконано 27 мар-

Рис. 1. Основні кліматичні зони території півдня України

шрุตних обліки загальною довжиною більше 300 км і досліджені зоологічні, стаціональні та ландшафтно-біотопічні характеристики досліджуваної території. Для отримання первинних облікових даних щодо видового складу рослинності та стаціональної щільності тварин використовували облік на стрічковій трансекті, яка проходила через біотопічно різні ділянки типового степо-польового ландшафту.

Аналітичні узагальнення також передбачали узагальнення даних щодо геологічних, ландшафтних, кліматичних і ґрунтових характеристик досліджуваної території. Останні були отримані з офіційних документів та звітних матеріалів установ державної статистики, органів аграрного управління, місцевих органів влади.

Результати досліджень та їх обговорення. За результатами досліджень встановлено, що сучасна степова зона Північно-Західного Причорномор'я зберігає трисмугову структуру, в якій мають місце сухо-степова, середньо-степова та північно-степова підзони (рис. 2). Вказані провінції

об'єднують локальні ландшафтні області, які деталізовані за геолого-географічним характером місцевості, типом ґрунтів, особливостями мікроклімату, специфікою рослинних угруповань.

Прибережна, сухо-степова підзона (смуга 1–4 рис. 2) зберігає давню гідрографічну мережу, яка зараз окрім річок представлена чисельними балковими системами, що мають меридіанний розвиток в сторону моря. Берегова лінія значно порізана мілководними затоками – лиманами, озерами та потужними плавнями річкових долин. Середні багаторічні суми опадів даної підзони в останні десятиріччя знаходяться на межі 260–290 мм, формуючи специфічні ландшафти і відповідні їм біоценотичні комплекси, близькі до напівпустинних.

Для сухо-степової підзони загалом характерні каштанові ґрунти, які утворились внаслідок гумізації рослинних решток в умовах непромивного режиму. Серед останніх 78% займають темно-каштанові солонцюваті ґрунти, 14% – каштанові солонцюваті, залишок

Рис. 2. Еколого-кліматичні смуги та локально-ґрунтові райони Північно-Західного Причорномор'я

припадає на лужно-каштанові солонцюваті ґрунти. Потужність ґрунтового шару первинно сягала 90–100 см, але зараз коливається в межах 20–50 см, втрачаючи глибину на схилах. Ґрунтовий профіль найкраще простежується на зрізах темно-каштанових солонцюватих ґрунтів на лесах, особливо в цілинних ділянках. При огляді таких зрізів первинного профілю гумусовий горизонт знаходиться в межах 25–31 см, демонструючи на глибині 32–45 см – верхній і на 46–60 см – нижній перехідні горизонти. Вміст гумусу та загально-го фосфору в поверхневій товщі складає 0,12–0,14%, калію – 0,8–3%, обмінного натрію – до 3–5%, що типово для структурованих лужних ґрунтів з коротким періодом біологічної активності [6].

На фоні переважання в даній підзоні каштанових ґрунтів у межах узбережжя Північно-Західного Причорномор'я існують чітко відмінні за типом ґрунтового ділянки піщаного типу, генезис яких пов'язаний з палеоекологією річкових долин Дунаю, Дністра та Дніпра. Саме в районі розташування сучасних дельтових систем цих річок розташовані масиви піщаних і піщано-каштанових ґрунтів алювіально-делювіальної природи, (позначених цифрами 1 і 2 рисунку 2). На відміну від них піщані ґрунти нижньо-дніпровського Лівобережжя (Олешки, Буркути, Каланчак) мають переважно еоловий генезис при збереженні давньо-алювіальних базисних форм підґрунтя (зона 4 рис. 2), [4].

Враховуючи чітку локальну специфіку ґрунтів та мозаїчність сучасного агроландшафту, атакож їх визначальний вплив на структурно-функціональну організацію відповідних біоценотичних комплексів, а межах даної підзони у якості типової сухо-степової місцевості можливо ідентифікувати лише Дніпровсько-Дніпровське межиріччя. Землі морського узбережжя на захід від Дністра за біокліматичними і ґрунтовими параметрами різко відмінні від характеристик сухо-степової підзони і мають абсолютно унікальні біоценотичні комплекси. Останні тяжіють до дунайсько-приморської області, поступово поєднуючись із ландшафтно-ценотичними комплексами Молдавської височини. Території нижньо-дніпровського Лівобережжя при

кліматичній ідентичності характеристик в ландшафтно-біоценотичному та ґрунтовому відношеннях також різко відмінні від суто сухо-степової місцевості межиріччя Дністра-Дніпра [4].

На відміну від сухо-степової підзони, смуги середньо – і північно-степової підзон за вказаними ознаками не мають такого ґрунтового та ландшафтно-ценотичного різноманіття. Так, середньо-степова підзона є територією поширення звичайних і суглинистих чорноземів (області 5 і 6 рис. 2) з однаковими кліматичними умовами, що забезпечують більш стабільні умови для існування біоценотичних комплексів. При цьому потрібно вказати на помітну аридизацію підзони через зменшення суми опадів до 300–350 мм та зростання на +1,2 °С середньорічної температури. Сучасні умови її території тяжіють до параметрів сухо-степової підзони. Аридизація є і причиною розширення середньо-степової підзони в північному напрямку з одночасним зміщенням межі пилових бур, що зумовило там кліматогенне панування ксерофітної рослинності.

Північно-степова підзона також (області 7 і 8 рис. 2) набула тенденції до зміщення північних меж в сторону Лісостепу за рахунок аридизації, але остання супроводжується лише незначним (+0,8–1,2 °С) зростанням середньорічних температур при незмінному рівні опадів на межі 450–470 мм. Головні причини аридизації клімату цієї зони криються в негативних змінах гідрологічного режиму місцевих річок і зростанню вітрової активності на фоні порушень оранкою рівнів альbedo [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи наявні фактичні матеріали щодо біокліматичних особливостей сухо-степової підзони, в якості визначальних щодо умов існування рослин і тварин слід вказати такі:

1. За останні півстоліття зволоження території набув критично низького рівня на фоні постійної вітрової активності над місцевістю рівнинного характеру при збереженні високого рівня сонячної радіації в умовах малоохмарності та сезонної нестабільності кліматичних умов через сусідство моря;
2. Сформований за таких умов біоценотичний комплекс є украй залежним навіть

від незначних змін сезонних умов середовища, динаміка яких прямо визначає стан фітоценозів та амплітуду коливань чисельності фауністичних угруповань;

3. Незважаючи на негативні кліматичні зміни сучасного періоду, за показниками зволоження, сезонних і багаторічних температур, в порівнянні з аналогічними даними 60-х років минулого століття, достовірні зміни меж сухо-степової підзони відсутні. Перспективи подальших досліджень пов'язані з деталізацією багаторічних коливань метеокліматичних параметрів території та визначенням їх впливу на стан біоценотичних компонентів природних екосистем та агроєкосистем Північно-Західного Причорномор'я.

Список використаних джерел

1. Атлас: Географія України. — К. : ДНВП «Картографія», 2003. — 49 с.
2. Атлас Одеської області. — Одеса : Хорс, 2002. — 80 с.
3. Артюшенко А. Т. Фитоценозы и климат равнинной части Украины в голоцене / А. Т. Артюшенко, Ю. В. Тесленко, В. С. Уткин // Тектоника и стратиграфия-Киев, 1980. — № 18. — С. 91—99.
4. Гребінь В. В. Сучасний водний режим річок України (ландшафтно-гідрологічний аналіз) / В. В. Гребінь. — К. : Ніка-центр, 2010. — 316 с.
5. Лавренко Є., Рослинність Нижньодніпровських (Олешківських) пісків та південного району, що з ними межує (по дослідженням 1925 р.) / Є. Лавренко, О. Прянішніков // Матеріали по дослідженню ґрунтів України. — Харків, 1926. — Т. I, Вип. 3. — С. 44—58.
6. Лисецкий Ф. Н. Агрогенная эволюция почв сухостепной зоны под влиянием античного и современного этапов землепользования / Ф. Н. Лисецкий. // Почвоведение. — 2008. — № 8. — С. 913—927.
7. Русев И. Т., Биоценотические особенности природных очагов туляремии степной зоны Украины / И. Т. Русев, Л. Я. Могилевский, Ю. А. Бощенко, В. Н. Закусило // Вісник СумДУ. — № 7 (79). — 2005. — С. 25—35.
8. Шварц Е. А. Сохранение биоразнообразия: сообщества и экосистемы / Е. А. Шварц. — М. : Эколит, 2004. — 112 с.

S. V. SUSHKO, Y. G. DMITRUK

Mykolaiv

A. I. NAKONECHNYI

Dnipropetrovsk

CLIMATE AND ECOLOGICAL - LANDSCAPE CHARACTERISTICS OF DRY-STEPPE SUBZONE OF STEPPES OF NORTH-WESTERN BLACK SEA AREA IN THE CONTEXT OF ARIDIZATION

Are presented the results of the initial stage of studying of bioclimatic and landscape-cenotical characteristics of the steppe zone of the north-western part of the Black Sea, as the arena of mosaic agrocentic complexes of mixed natural-agrogene genesis. It is recommended to differentiate a dry-steppe zone only the territory to the south of the Dniester-Dnieper territory. Despite the slight negative climatic changes of the modern period, from the point of view of the hydration of seasonal and perennial temperature, in comparison with those in the 60-ies of the last century, reliable boundary changes of dry steppe subzone are not available.

Key words: ecology of the region of North-Western part Black Sea region, landscape-climatic subzones of the Steppe, climate - cenotic area.

С. В. СУШКО, Ю. Г. ДМИТРУК

Николаев

А. И. НАКОНЕЧНЫЙ

Днепропетровск

КЛИМАТИЧЕСКИЕ И ЭКОЛОГО-ЛАНДШАФТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУХО-СТЕПНОЙ ПОДЗОНЫ СТЕПЕЙ СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ПРИЧЕРНОМОРЬЯ В УСЛОВИЯХ АРИДИЗАЦИИ

Отражены результаты начального этапа исследования биоклиматических и ландшафтно-ценотических характеристик степной зоны северо-западной части Причерноморья, как арены формирования мозаичных агроценотических комплексов смешанного природно-агрогенного генезиса. Рекомендуется дифференцировать в качестве сухо-степной подзоны только территорию к югу от междуречья Днестра-Днепра. Несмотря на незначительные негативные климатические изменения современного периода, с точки зрения гидратации сезонных и многолетних температур, в сравнении с аналогичными в 60-х годах прошлого века, достоверные изменения границ сухо-степной подзоны отсутствуют.

Ключевые слова: экология региона Северо-Западной части Причерноморья, ландшафтно-климатические подзоны Степи, климатично-ценотические области.

Стаття надійшла до редколегії 30.03.2015